

УДК 339.137

ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В. Тхорук

студентка 2 курсу групи ФіК-21, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.е.н., доцент Г. Е. Гронтковська

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Стаття присвячена дослідженню базових чинників міжнародної конкурентоспроможності, аналізу конкурентних позицій вітчизняної економіки та визначеню шляхів підвищення її глобальної конкурентоспроможності.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, конкурентні переваги, індекс глобальної конкурентоспроможності.

Статья посвящена исследованию базисных факторов международной конкурентоспособности, анализу конкурентных позиций отечественной экономики и определению путей повышения ее глобальной конкурентоспособности.

Ключевые слова: международная конкурентоспособность, конкурентные преимущества, индекс глобальной конкурентоспособности.

The article deals with the basic factors of international competitiveness, analysis the domestic economy competitive position and identifies the ways to increase its global competitiveness.
Keywords: international competitiveness, a competitive advantage, Global competitiveness index.

Вибір Україною євроінтеграційного вектору розвитку та курс на здійснення радикальних економічних реформ засвідчує про намір країни підвищити ступінь інтегрованості у глобальну економіку й рівень її міжнародної конкурентоспроможності, що у довгостроковій перспективі надасть можливість забезпечити динамічне економічне зростання й підвищення рівня добробуту. Необхідність підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності національної економіки, формування стійких, передусім інноваційних конкурентних переваг, актуалізує аналіз чинників їх забезпечення.

Проблеми міжнародної конкурентоспроможності стали предметом дослідження відомих зарубіжних вчених, таких як М. Портер, М. Познер, П. Кругман, Дж. Сакс, Й. Шумпетер та ін., їм присвячені праці багатьох вітчизняних науковців – Л. Антонюк, В. Бодрова, З. Варналія, І. Крючкової, А. Поручника, В. Чужикова, А. Філіпенка та ін. Наукові дослідження охоплюють широке коло теоретичних і практичних проблем формування конкурентних переваг – від спроб визначення головних чинників міжнародної конкурентоспроможності до розробки методик оцінки глобальної конкурентоспроможності національних економік та обґрунтування напрямків її підвищення. Зважаючи на швидкоплинність змін, що відбуваються на світових ринках та у вітчизняній економіці, проблема залишається актуальною і відкритою для подальших досліджень.

Метою даної статті є дослідження базових чинників міжнародної конкурентоспроможності, аналіз конкурентних позицій вітчизняної економіки та визначення шляхів підвищення її глобальної конкурентоспроможності.

Міжнародна конкурентоспроможність країни у найбільш загальному контексті

розглядається як сукупність властивостей, притаманних національній економіці, які визначають здатність країни конкурувати з іншими країнами. Одна з найвідоміших спроб визначення цих ключових властивостей (національного «ромбу» конкурентоспроможності) належить американському економісту М. Портеру. Головними чинниками конкурентних переваг ним були визначені: забезпеченість факторами виробництва, рівень попиту на національному ринку, рівень розвитку споріднених та обслуговуючих галузей, стратегія фірм та рівень конкуренції. Ці чинники здатні сформувати національне мікро- та макроекономічне середовище, яке іноземним конкурентам складно відтворити. При цьому вчений звернув увагу на важливість впливу економічної політики держави (наприклад, у частині державної підтримки експортерів) та фактора невизначеності (шоків попиту чи пропонування). Чимало вчених (М. Познер, Й. Шумпетер та ін.) акцентували увагу на ролі технологічних переваг у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності: конкурентні переваги утворюються на основі «потоків інновацій», які асиметрично виникають в різних країнах і різних галузях, а країна може утримувати позицію лідера на світовому ринку лише за умови постійної інноваційної діяльності.

Дійсно, якщо до недавнього часу міжнародна конкурентоспроможність країни значною мірою визначалася наявністю природних ресурсних факторів, то в сучасних умовах її здебільшого визначають технологічні та інституційні фактори – рівень технологій, науковий потенціал, рівень освіти населення, розвиненість інфраструктури, економічна політика держави. Зміну пріоритетності визначальних чинників міжнародної конкурентоспроможності відображають її індикатори, найвідомішим з яких є Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) – незалежної міжнародної організації, в роботі якої беруть участь керівники держав, провідні політики та економісти. Цей індекс публікується у щорічних звітах ВЕФ з 2004 р. поряд з іншим – Індексом конкурентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index, BCI). Індекс глобальної конкурентоспроможності включає 12 складових: якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній та інноваційний потенціал. Ці складові характеризують 113 змінних. Значення Індексу перебувають в проміжку від 1 до 7, чим вони вищі за різними складовими, тим вищою є позиція країни у рейтингу. Дослідження в середньому охоплюють понад 140 країн світу [1].

Згідно з даними рейтингу ВЕФ 2014-2015 (144 країни) лідером глобальної конкурентоспроможності залишається Швейцарія, яка очолює його шостій рік поспіль. До десятки лідерів входять Сінгапур, США, Фінляндія, Німеччина, Японія, Гонконг, Нідерланди, Великобританія та Швеція. Значні відмінні за рейтингом глобальної конкурентоспроможності мають держави пострадянського простору. Найкращі показники демонструють Естонія – 29 місце, Литва – 41, Латвія – 42, Азербайджан – 38, Казахстан – 50. Решта країн опинилися у нижній частині рейтингу: Грузія – 69 місце, Україна – 76, Молдова – 82, Вірменія – 85, Таджикистан – 91, Киргизстан – 108 [2].

Як засвідчують дані табл. 1, у рейтингу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ Україна протягом останнього десятиліття з перемінним успіхом дрейфує між 68 та 89 місцями, стабільно перебуваючи серед країн, які характеризуються високою політичною і економічною нестабільністю, інвестиційною непривабливістю, високими ризиками у господарській діяльності, пов'язаними передусім з неефективністю ринків та інституцій, незахищеністю прав власності, високим рівнем корупції.

Таблиця 1
Позиції України у рейтингу глобальної конкурентоспроможності
Всесвітнього економічного форуму (2005-2014 рр.) [3]

<i>Rік</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
Місце у рейтингу	68	78	73	72	82	89	82	73	84	76

Аналіз даних щодо позицій України за окремими складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності, представлених у табл. 2, дозволяє виявити найбільш і найменш проблемні з точки зору конкурентних переваг сфері національної економіки.

Таблиця 2
Позиції України за базовими складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності
Всесвітнього економічного форуму 2014-2015 [4, с. 33]

	<i>Позиція в рейтингу</i>	<i>Сума балів (1-7)</i>
<i>Базові вимоги</i>	87	4,36
1. Якість інститутів	130	2,98
2. Інфраструктура	68	4,16
3. Макроекономічна стабільність	105	4,14
4. Здоров'я та початкова освіта	43	6,14
<i>Показники ефективності</i>	67	4,11
5. Вища освіта та професійна підготовка	40	4,93
6. Ефективність ринку товарів та послуг	112	3,99
7. Ефективність ринку праці	80	4,12
8. Розвиток фінансового ринку	107	3,54
9. Технологічний рівень	85	3,5
10. Розмір внутрішнього ринку	38	4,58
<i>Інновації та конкурентоспроможність</i>	92	3,41
11. Конкурентоспроможність компаній	99	3,66
12. Інноваційний потенціал	81	3,16

Найкращі рейтингові показники мають сфери здоров'я і початкової освіти (43), вищої освіти та професійної підготовки (40), емності внутрішнього ринку (38). Найбільш проблемними залишаються якість інституцій (130), макроекономічна стабільність (105), ефективність ринку товарів і послуг (112), розвиток фінансового ринку (107). Низькими також є показники легкості ведення бізнесу (99), ефективності ринку праці (80), впровадження інновацій (81) та технологічного рівня (85), які негативно впливають на рівень економічної активності та її якість. Слід зауважити, що на результати рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2014-2015, як стверджують експерти [1], поки що не вплинули наслідки військового конфлікту на сході країни та анексії Криму. Однак, враховуючи втрату Україною внаслідок цих подій до 20% економічного потенціалу, значне посилення макроекономічної нестабільності, зокрема пов'язане з різким обвалом гривні, зниженням ліквідності у банківському секторі, розвитком інфляції та зростанням рівня безробіття, очевидно, що у майбутньому рейтингові показники країни можуть суттєво погіршитись. За означених обставин та відсутності поки що реальних зрушень на шляху радикальних економічних та інституційних реформ підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної економіки видається більш, ніж проблематичним.

Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності України на основі активізації інноваційно-інвестиційної складової її розвитку були визначені концепцією Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007 – 2015 рр. [5]. У цій довгостроковій програмі окреслено 10 базових складових підвищення

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІСНИК
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

конкурентоспроможності економіки України, згрупованих у три факторні групи, які в цілому узгоджуються з групами складових Індексу глобальної конкурентоспроможності:

- I. Фундаментальні чинники:** забезпечення макроекономічної стабільності; підвищення ефективності державного управління; розвиток людського капіталу та покращення якісного складу трудових ресурсів; розвиток інфраструктури (нарошування транзитного потенціалу держави; модернізація та оновлення основних фондів і рухомого складу всіх видів транспорту, поширення інформаційно-комунікаційних технологій).
- II. Чинники підвищення ефективності:** розвиток підприємництва; розвиток фінансових ринків; підвищення технологічного рівня виробництва та ефективності використання; паливно-енергетичних ресурсів.
- III. Чинники посилення інновативності та забезпечення сталого розвитку:** посилення інноваційної складової розвитку; стабілізація і поліпшення екологічного стану території України з метою переходу до сталого розвитку, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування.

Динаміка позицій країни у рейтингу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ за відповідний період, на жаль, засвідчує, що задіяти ці чинники реально не вдалося.

Отже, зважаючи на суттєве погіршення загальної макроекономічної ситуації в країні, підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної економіки за цих обставин, як видається, передусім пов'язане з державною політикою макроекономічної стабілізації та наступного виходу на траєкторію економічного зростання. Ключову роль у цьому повинна зіграти розпочата реформа податкової системи, яка дозволить підвищити легкість ведення бізнесу, стимулюватиме підприємницький сектор до розширення інвестиційної діяльності, підвищить інвестиційну привабливість економіки для іноземних інвесторів. Реалізація інституційних реформ (трудового законодавства і пенсійної системи, державного апарату та судової системи та ін.) у перспективі може позитивно вплинути на показники якості інститутів, ефективності ринку праці. Найбільш віддаленими є перспективи поліпшення позицій країни за показниками технологічного рівня та інноваційності, які нині, власне, ю визначають лідеруючі позиції країн у рейтингах глобальної конкурентоспроможності.

1. Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2014–2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/2014/09/03/6873>.
2. The Global Competitiveness Report 2014–2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>.
3. Складено за джерелами: The Global Competitiveness Report 2014-2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>.
4. Паламарчук О. М. Міжнародна конкурентоспроможність України: оцінка проблем та шляхи покращення конкурентних позицій / О. М. Паламарчук // Економічний вісник університету. – 2013. – Вип. 20(1). – С. 111-115; Звіт про Конкурентоспроможність України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.feg.org.ua/docs/FEG_report_201_body_ua_20.11.2013.pdf.
5. Немировська О. М. Функціонування корпоративного капіталу в економіці України/ О. М. Немировська // Економіст. – 2014. – №9. – С. 32-34.
6. Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iee.org.ua/files/pub/kruchkova/konz_full.pdf